

Desindustrialització a Barcelona?

Enric Llarch

En primer lloc, vull assenyalar que les reflexions que efectuaré a continuació són fruit bàsicament del treball que durant més de dos anys vaig efectuar per a la Caixa de Catalunya -dins la col·lecció "Catalunya comarcal"- conjuntament amb els economistes del Centre d'Estudis de Planificació Xavier Sàez, Xavier Güell i Maria Rosa Rodríguez i que ha donat lloc al llibre "Dimensió econòmica i territorial del barcelonès", així com de la meua tasca en el darrer dany i mig a l'Ajuntament de Barcelona, com a responsable del Departament d'Estudis a la Ponència de Desenvolupament Econòmic i Social primer i a l'Àrea d'Economia i Empreses actualment.

En els darrers 12 o 14 anys, s'han produït a l'àrea urbana de Barcelona, que pel cap baix engloba els set municipis de l'esmentada comarca, importants transformacions en tendències provinents no només del decenni anterior sinó de més enllà i que sovint semblaven seculars i immutables. Aquestes transformacions han afectat la pràctica totalitat de les variables demogràfiques, socio-econòmiques i territorials: la natalitat, la mortalitat i les migracions, i consegüentment, la població, el mercat de treball i la disponibilitat de mà d'obra; entre els sectors productius, a més de la indústria que després comentarem, l'esclat dels serveis personals i l'expansió molt més moderada del que es preveia dels serveis a les empreses; en el pla territorial, l'alentiment en la substitució d'usos (habitatge per indústria, oficines per habitatges) i la permanència de l'Eixample com a element central del CBD barceloní, l'estabilització dels fluxos de persones i mercaderies al llindar de la saturació i el qüestionament i lenta represa dels grans projectes d'infraestructures heretats del desenvolupament i la inadequació de l'oferta a la demanda d'habitatges tot subsistint l'escassetat crònica d'aquests; les zones d'alt estandard residencial han substituït el CBD com a factor condicionant dels preus del sòl més elevats; l'increment generalitzat del nivell de vida i les àmplies expectatives d'ascens socials s'han vist substituïts per l'estancament de la renda disponible i l'enquistament dels grups socials que no disposen de rendes regulars del treball; ha continuat, però, tot i que alentit, el procés de polarització a l'àrea central de Barcelona dels fluxos per desplaçaments obligats i voluntaris (1/2 dels residents als municipis de la comarca treballen a Barcelona i només el 5% dels residents de Barcelona ho fan als restants 6 municipis). Tot i que en els 2 o 3 anys darrers hi ha signes de reactivació econòmica que implicarien canvis d'orientació en bona part d'aquestes tendències (creació d'ocupacions, increment del preu del sòl, represa d'habitatges de promoció privada, augment de l'oferta d'oficines, ampliació i renovació de l'oferta comercial) caldrà veure si correspon a vertaders canvis de signe o a fenòmens conjunturals o de base especulativa.

Ara, tornant al títol d'aquest debat, què ha ocorregut amb la indústria a l'àrea urbana de Barcelona? Podem parlar amb propietat de desindustrialització a Barcelona?

Es evident que les activitats industrials han deixat de ser l'element central de l'activitat econòmica barcelonina, especialment en termes quantitius i si prenem el nombre d'ocupats com a indicador. Entre 1981 i 1986 els residents a la comarca que treballen a la indústria (sense construcció) han disminuït en

un 24'9% i han passat del 38,7% al 34'8% del total d'ocupats (dades padronals). Si en comptes de residents, comptabilitzem els assalariats que treballen a la indústria de la comarca, independentment de la residència, l'ocupació industrial disminueix en un 22'8% i el pes d'aquesta en el conjunt d'activitats passa del 42,7% al 36,8% en el mateix període. Es a dir, disminucions de l'ordre del 23 al 25%, i de 4 a 6 punts en la participació relativa.

D'altra banda, és evident que les activitats industrials, que havien estat l'element central del modern desenvolupament de la comarca i havien protagonitzat el creixement econòmic dels anys seixantes, s'han vist abocades a profunds ajustaments que sovint n'han comportat la desaparició o l'alienació al capital estranger.

Igualment, sabem que la inversió industrial, que excepte algunes puntes acusades en un parell o tres d'anys a causa de projectes de gran envergadura -Seat, Motor Ibèrica, OESA- ha caigut any rera any, ha anat bàsicament destinada als esmentats processos d'ajust -de costos, via substitució de treball per capital, de gamma de productes, de capacitat productiva- d'empreses preexistents.

Aleshores, cal plantejar-se si el retrocés de la indústria en termes de producció, de valor afegit, és tan intens com l'evolució de l'ocupació sembla indicar. Sabem poques coses en relació amb aquest aspecte fora de les estimacions del Banc de Bilbao per al conjunt de la província, que matisen força aquesta davallada industrial.

Per la nostra banda, estudiant les grans empreses industrials de la comarca hem constatat que entre el 1981 i el 1984, els ingressos incrementen en un 12'7%, l'ocupació disminueix en un 8'9% i els ingressos per persona ocupada -variable aproximativa a la productivitat del treball- ho fan a raó d'un 7'4% anual acumulatiu.

Es a dir, deixant de banda l'efecte preus, crec que cal matisar molt la davallada industrial de l'àrea urbana de Barcelona i que la informació disponible quant a producció no confirma del tot les deduccions que es poden fer analitzant exclusivament l'ocupació. De fet, l'ajustament quant a ocupació ha estat més intens a les empreses grans que a les petites. Així, les empreses de més de 250 treballadors entre 1981 i 1986 han disminuït l'ocupació en un 29'3%, mentre que les de menys de 250 ho han fet en un 18'5%.

Dues pinzellades sobre la indústria a la comarca:

a) Només hi ha vacant el 13% del sòl industrial de la comarca, del qual la porció més important -el 40%- és a l'Hospitalet, però té deficiències d'urbanització encara no resoltes.

b) La desocupació registrada d'origen industrial està pràcticament estabilitzada en les 65.000 persones (66.882 a desembre del 1986) des del 1983, amb el que sembla que el període més dràstic del procés d'ajustament de plantilles finalitzà aleshores.

Finalment, ens podem preguntar què cal fer amb la indústria a Barcelona? Referint-nos estrictament a la ciutat de Barcelona, perquè no hi ha temps per a més, si partim del pressupòsit polític que cal mantenir un cert caràcter industrial de la ciutat i sense entrar en estratègies més generals que ja s'apunten a les reflexions finals de l'esmentat llibre sobre el barcelonès, cal definir quin és el tipus d'indústria viable a les diferents zones de la ciutat que bàsicament poden classificar-se en tres grups: polígon de la Zona Franca, els tres restants polígons industrials -Poblenou, Bon Pastor i Gran Via/Pg. de la Zona Franca- i resta de la ciutat, d'utilització preferentment residencial i terciària.

I la definició del tipus d'indústria que volem a la ciutat i de les mesures que calen per consolidar-la o transformar-la quan, en primer lloc, el procés de substitució d'usos s'intensifica després d'un decenni de relativa estabilitat i ara no és només per la pressió del sector privat sinó a iniciativa també del mateix sector públic. En segon lloc, sembla que tots els esforços i tot l'interès públic per la indústria se situen exclusivament en els grans projectes, les tecnologies punta i l'atracció d'empreses transnacionals i es bandegen, i fins i tot són sotmeses a setge, les petites empreses de base urbana, sovint amb greus problemes d'instal.lacions i d'adequació urbanística. En tercer lloc, el problema de la qualitat de vida a la ciutat en termes de congestió, pol.lució, atmosfèrica i sonora ha d'esdevenir cada cop més rellevant per a les activitats públiques i el paper de la indústria en aquests fenòmens, sobretot de la ubicada en zones residencials, és un dels aspectes centrals a resituar.

Sota aquestes premisses, doncs, es poden formular algunes línies d'actuació encaminades a consolidar i resituar el paper de les activitats industrials a la ciutat de Barcelona.

Algunes línies d'actuació en matèria de política industrial a impulsar a la ciutat de Barcelona des de l'Ajuntament

- *Sòl i sostre industrial.* Inventari permanentment actualitzat del sòl i sostre industrial vacant, al mercat i fora del mercat. Millora de la transparència del mercat (possible xarxa telemàtica d'informació). Possibles polítiques de rehabilitació de sostre industrial degradat i de sortida al mercat de sostre retingut (especulació) o captiu (en litigis judicials).

Millora de la urbanització i d'altres serveis específics (sanejament, residus sòlids, etc.) a les zones industrials, sobretot al Poblenou i al Bon Pastor.

- *Compatibilització d'usos industrials i residencials.* Revisió de la normativa d'instal·lacions industrials en sòl residencial i de l'aplicació que se'n fa. Promoció de les mesures que compatibilitzen els dos usos (en matèria de sorolls, contaminació, càrrega i descàrrega, trànsit general, etc.). Atenció als processos de substitució d'usos per iniciativa pública (obertura vial i places, requalificacions urbanístiques, etc.) i privada (garatges, discoteques, magatzems, etc.). Consideració de les possibilitats de donar emplaçaments alternatius a la mateixa zona a les indústries afectades per projectes públics (especialment al Poblenou).

- *Polítiques d'innovació tecnològica.* Amb un abast més ampli que el de la ciutat de Barcelona. Centre de difusió tecnològica entre les indústries tradicionals.

- *Manteniment del caràcter industrial* -amb la instal·lació d'empreses d'utilització no extensiva del sòl o destinació a centre d'intercanvi modal de mercaderies- del possible buit que originaria el trasllat de Seat a Martorell.

- Com a complement, polítiques generals de simplificació de la tramitació administrativa per a noves instal·lacions i noves empreses, reforçament dels serveis a les empreses, inclosos els financers, control dels processos especulatius, formació ocupacional, empresarial i tecnològica, etc.